

PITANJA I ODGOVORI

PETI SVIBANJ ILI PETI SVIBNJA

Čitalac iz Istre pita, zašto u dnevnoj štampi piše »Sabor je sazvan za 5. svibanj«. Je li to dobro? U Istri se ne bi nikada tako reklo, nego »za 5. svibnja«. Protiv izraza »za 5. svibanj« buni se on i njegovi učenici.

Naš uvaženi čitalac ima posve pravo. Izrazi »za 5. (peti) svibnja, za 10. (deseti) lipnja« skraćeni su izrazi mjesto »za 5. (dan mjeseca) svibnja, za 10. (dan mjeseca) lipnja«. O tome se mnogo pisalo, osobito u novije vrijeme, kad je to sve češće ulazilo u književni jezik. Između dva rata pisali su o toj pojavi u »Našem jeziku«, god. II. (Beograd, 1934), prof. M. Rešetar (Dubrovčanin), prof. F. Ilešič (Slovenac) i prof. Radivojević (iz Vršca). Rešetar je tvrdio, da je jedino ispravno »prvi siječnja, drugi veljače, peti ožujka«, jer jedino takva veza odgovara duhu našega jezika. Drugu vezu »prvi siječanj, prvi svibanj, deseti srpanj« Rešetar smatra germanizmom, jer Nijemci govore »Heute ist der erste Jänner.« U našem jeziku bolje je reći: »Danas je prvi siječnja«, jer je takva veza logičnija. Njome je skraćeno rečeno: »Danas je prvi dan mjeseca siječnja.« Kad kažemo »prvi ožujak«, može se lako shvatiti, da se radi o prvom mjesecu ožujku za razliku od drugog mjeseca ožujka, na pr. Ovo je trideseti ožujak, koji doživljavam od rođenja. Radivojević i Ilešič ne slažu se s mišljenjem Rešetarovim. Oni misle, da veza »prvi siječanj 1933.« nije germanizam, nego je takva veza (izraz) čista konvencija. Da takva veza može biti germanizam, vidi se i po tome, što se ona upotrebljava u onim krajevima, u kojima su imena mjesecima internacionalna: januar, februar, mart. Takva veza je tuda onim krajevima, u kojima su imena mjesecima narodna: siječanj, veljača. Bilo bi posve neprirodno u našem jeziku reći »Danas je prva veljača« mjesto »Danas je prvi veljače«.

Radivojević čak tvrdi, da je veza »prvi siječanj 1933.« tečnija, muzičkija, prirodnija i točnija, a veza »prvi siječnja 1933.« osjeća se kao nešto usiljeno i odveć pedantno, premda obojica ne isključuju ni Rešetarovu vezu »prvi siječnja 1933.« Radivojević i Ilešič opravdavaju svoje mišljenje, time što tako govori većina naroda.

Mi se slažemo s Rešetarom, jer takva veza odgovara duhu našega jezika. Pored toga sumnjamo, da većina našega seljačkog naroda govori »prvi siječanj, osmi svibanj«. Treba priznati, da se veza »Prvi maj« kao naziv praznika samo tako piše u dnevnoj štampi, a i druge takve veze prodiru u književni jezik i upotrebljavaju se u kulturnim središtima naše zemlje, pa i u Zagrebu. I Boranićev »Pravopis« (Zagreb 1951, na str. 60.) i Beličev (Beograd 1950, na str. 15.) bilježe taj praznik »Prvi maj«. Sve nam to dokazuje, da veza »prvi siječanj« sve više prodire u književni i saobraćajni jezik i istiskuje bolju i ispravniju »prvi siječnja«.

M. H.

KRATKA ILI DUGA MNOŽINA

U našem jeziku neke jednosložne i dvosložne imenice muškoga roda imaju samo kratku množinu, neke samo dugu, a neke opet i kratku i dugu. U vezi s dvojakom množinom višeput nam se nameće pitanje: koji je oblik bolji i ispravniji? Tako jednoga dopisnika »Jezika« zanima, je li bolje i pravilnije govoriti i pisati: *vuci* ili *vukovi*, *traci* ili *trakovi*, *sokoli* ili *sokolovi*, *prsteni* ili *prstenovi*, *jastrebi* ili *jastrebovi*, *kameni*, *kamenovi* ili *kamenje*, *remeni*, *remenovi* ili *remenje*? S ovim je usko povezano i pitanje, što je dovelo do toga, da su navedene imenice uz kratku množinu dobile i dugu, koja je po postanku mlada od kratke.

Duga se množina razvila u starije doba našega jezika, kad su oblici za nominativ jednine i za genitiv množine bili gotovo

jednaki. Po tumačenju nekih, da bi se jedan padež bolje razlikovao od drugoga, imenice su u genitivu množine počele dobivati nastavak *-ov* prema imenicama nekadašnjih *u-osnova*. Kasnije je on prodro i u ostale padeže množine dobivajući još i njihove nastavke.

Ovako produženi oblici nisu se jednolično razvili na čitavu području našega jezika. Negdje su se sačuvali samo kraći oblici, negdje su prevladali samo dugi, a negdje su postali obični i dugi i kratki. To je eto razlog, da se ne može postaviti strogo i opće pravilo o upotrebi duge i kratke množine. Ipak, na temelju narodnog i književnog jezika mogu se izvesti neki zanimljivi zaključci.

Kraća množina jednosložnih imenica *vuk* i *trak* obično se susreće u pjesmi, na pr.

Aj čini se: svijet se vrti o sakatoj *ruci*,
Radaju se zato janjci, da se hrane *vuci*.
(Kranjčević: Svijet i pjesma)

Gladni Turci kano gladni *vuci*.
(Mažuranić: Smrt Smail-age Cengića)

Ravni mu *traci* dugački, silne ko mjedene šipke.

(Kranjčević: Prosinačko sunce)

Tamo odsjev sunca iza gore ljeska
I opruža *trake* od zlata i srebra.

(Kranjčević: Na obali uskočkoga grada)

Duža množina *vukovi* i *trakovi* redovito dolazi u prozi, na pr. Tko se ovca čini, *vukovi* ga razdrpe; *Trakovi* su i ono crveno, što djevojke nose u kosama (BIR II, 582).

Obrnutu pojavu imamo kod dvosložnih imenica *soko*, *kamen*, *jastreb*. One u dugoj množini dolaze u pjesmi, osobito narodnoj, na pr. Zapištaše sivi *sokolovi*; Od vrane su brži *sokolovi*; I na njima dragi *kamenovi*; Na krstove drage *kamenove*; Mahom sluge kao *jastrebovi*; Još je bio Turke *jastrebove*, dok u kratkoj množini dolaze u prozi, na pr. Svi su *sokol* selice; Da budu *kameni* za spomen; *Jastrebi* inače dugačak rep. Pored toga množina ime-

nice *kamen*: *kameni* i *kamenovi* upotrebljava se, da se istakne poznati broj kamena ili svaki komad napose, na pr. Što vam znače ovi *kamenovi*?; Dvanaest dragih *kamenova*; Bilj ti *kameni*... u kraju, to malo smeta (Zore). To isto vrijedi i za množinu *remeni* i *remenovi* imenice *remen*. Danas se množina tih dviju imenica vrlo rijetko susreće. Mjesto nje obično se upotrebljavaju zbirne imenice *kamenje* i *remenje*, kojima se, za razliku od množine, označuje skupina jedinki kao cjelina, bez odvajanja pojedinih dijelova, na pr. Beg se brani drvljem i *kamenjem*. (Nar. pj.); I zasu ga vatra i *kamenje* (Kranjčević: *Dolazak Hrvata*); Povadiše to *remenje*, davolčetu leda glade... Pa sve više čeljad gipka zamahnula to *remenje* (A. Šenoa: *Vrag i postolar*). Nešto je običnija množina imenice *prsten*: *prsteni* i *prstenovi*, na pr. Ovi su *prsteni* za vas zalog vjernosti; Najviše su se dosad nosili *prstenovi*. No u novije doba mjesto množine sve se više upotrebljava zbirna imenica *prstenje*, na pr. Još joj nisu prsti za *prstenje*.

Kako se naš jezik s vremenom bogatije mislima i pojmovima, neke su od navedenih imenica u dugoj množini poprimile drugo značenje od značenja u kratkoj množini i obratno. Tako na primjer *sokol* označuju pripadnike nekadašnjeg sportskog društva »SOKOL«, a *sokolovi* prvotno označuju određenu vrstu ptice, onda i ljude, koji posjeduju svojstva slična svojstvima ptice *sokola*. Iz primjera, koje Akademijin Rječnik navodi za imenicu *kamen*, može se razabrati, da duga množina gotovo isključivo dolazi u vezi s pridjevom *dragi* i tako zajedno s njime označuje posebnu vrstu kamena. U krajevima, gdje se upotrebljava i duga i kratka množina, imenice *prsten*, *prsteni* označuju ukrasne predmete, koje ljudi nose na prstima radi nakita, a *prstenovi* željezne ili drvene kolute, koji se natiču na neki predmet, da bude čvršći i otporniji. Kraća množina imenice *trak* označuje sunčane zrake, kako se vidi iz navedenih primjera, dok duža množina *trakovi* može značiti isto što ime-

nica *krakovi*, na pr. *trakovi* hobotnice, *trakovi* sipe, *trakovi* vrpce, *trakovi* na cipelama. Razlika u značenju između kratke i duge množine još je očitija kod nekih drugih imenica. Tako na pr. *sati* označuju vremenske razmake, a *satovi* strojeve, koji pokazuju te vremenske razmake. Množina *zubi* označuje zube kod ljudi i životinja, a *zubovi* kod raznih predmeta: puške, pile i sl.

Iz svega se ovoga vidi, da su dobri i pravilni i oblici kratke množine i oblici duge množine. Kad će netko upotrebiti jedne, a kad druge oblike, to u prvom redu ovisi o njegovu jezičnom osjećaju i o tome, što želi tim oblicima izraziti i reći.

M. Kosor

NEKOLIKO KRAĆIH ODGOVORA

(*Obescijeniti, podcijeniti, podčinovnik dijete, materinski, maternji, nisam, nijesam, slavenski genitiv, klasički, klasični*)

Pita nas jedan čitalac, nije li bolje upotrebljavati glagole *obescijeniti, obescjenjivati* umjesto glagola *podcijeniti, podcjenjivati*, koje »osuduje« i 10. izdanje Boranićeva Pravopisa. A mi možemo dodati, da i Maretić u Savjetniku preporučuje kao bolje *obescijeniti, obescjenjivati*, jer su ono drugo germanizmi, prema njem. *unterschätzen*.

Ipak, mi ne bismo postavljali antitezu: *podcjenjivati* ili *obescjenjivati*. Ova dva glagola nemaju sasvim jednako značenje. Netko može *podcjenjivati kulturne vrednote*, a drugi ih opet *obescjenjivati*. Onaj, koji podcjenjuje kulturne vrednote, cijeni ih manje, nego što im pripada, a onaj, koji ih obescjenjuje, drži ih za ništa, uopće ih ne cijeni. Zbog toga, što su nam potrebna oba značenja i što su ona tako i usvojena u suvremenoj upotrebi, potrebno je zadržati obje varijante. Ništa nas ne smeta takav germanizam, koji ne nagrđuje naš jezik, nego nam pomaže da istaknemo važne semantičke razlike.

Isti nas čitalac pita, zašto novi Pravopis određuje, da »ispred bezvučnih c, č, ć, s, š

ostaje *d* nepromijenjeno« u pismu, dok je sedmo izdanje iz god. 1937. ostavljalo *d* samo pred nastavkom *-ski* i *-stvo*. Tako se onda po 10. izdanju piše *nadcestar, podčinovnik, odušnuti, gradski, odsjek i odšteta*, ali *potkrovlje, otpečatiti, potpredsjednik*. Do ove promjene pravopisnih propisa došlo je zbog toga, što se osmo, deveto i deseto izdanje Boranićeva Pravopisa vratilo na propise, kakvi su postojali od prvog do uključivo četvrtog izdanja (četvrto izdanje je izašlo g. 1928.). Ta se izdanja naslanjaju u tom na načela, što ih je 1892. postavio dr. Ivan Broz. Broz, jednako kao i Karadžić, odstupio je ovdje od pretjeranog fonetiziranja poradi veće jasnoće, jer bismo po potpuno fonetskom načelu morali pisati *gracki, ocjek* i sl. Nasuprot tome peto, šesto i sedmo izdanje bilo je zasnovano na Pravopisnim uputstvima, koja je za Živkovićeve diktature propisalo Ministarstvo prosvjete, pa zbog toga nije bilo ni usvojeno u hrvatskoj književnosti, nego samo u školama i uredima.

Što se tiče prijedloga našeg čitaoca, da reformiramo pravopis u tom pravcu, da prema starom jatu pišemo *ije* samo u aoristu, a *je* i u dugim i u kratkim slogovima, valja reći, da je to zaista revolucionaran, ali ipak nedovoljno obrazložen prijedlog. Po tome prijedlogu pisali bismo *donijeh, posiječe, mljeko* (koje bi se onda čak i čitalo *mleko*), *djete, djevojka, tjeme*. Na taj bismo način prekinuli sa šezdesetgodišnjom, a i još duljom tradicijom, pa bi i sva izdanja naših dosadašnjih književnika odjednom pravopisno zastarjela. Brojna pokoljenja naših ljudi odjednom bi osjetila pravopisnu nesigurnost, a izgovor svih naših ljudi, koji nisu štokavci, znatno bi se pokolebao zbog jednakog pisanja dugih i kratkih slogova (*djete i tjeme*). A sve bi to po čitaocu mišljenju trebalo učiniti zato, što je teže razlikovati u pismu *-je-* i *-ije-* i što neki štokavci imaju jednosložan i dug izgovor vokala, koji je postao od dugoga jata. To su pre-slabi razlozi za ovako revolucionarnu pro-